

Dobay Béla

Mécs László, az előadóművész

Mécs László (1895-1978) neve hamarabb vált ismertté előttem, mint a viselője. Már gyermekként hallottam szüleimtől, hogy premontrei szerzetes volt... Hogy nemegyszer megfordult Sárospatakon. Hogy a római katolikus templomban látták gyóntatni. Hogy hallották prédikálni. Azután kezembe került Mécs László fényképe; albumaim valamelyikében talán most is megvan. A fénykép egy bizalomkeltő, fotogén férfit örökített meg; a lencsevégre kapott nyílt tekintetű, finom arcvonású személyt rokonszenvesnek találtam.

Érdeklődésem azonban csak gimnazista koromban ébredt fel Mécs László iránt. Akkor, amikor néhai kedves tanárom, Hegyi József – egészen véletlenül – szóba hozta előttem. Megemlítette, hogy neki is volt alkalmja látni, hallani Mécs Lászlót – méghozzá nem is akárhol: a Sárospataki Református Főiskola Mudrány-termében. Tanárom mihelyt észrevette, mennyire felkeltette az érdeklődésemet, körülbelül a következőket mondta: „A neves katolikus egyházi személy – már befutott költőként – szavalóest tartására kapott meghívást. Egy maga által összeállított verses műsor előadására kérték fel. Már a megjelenése is imponáló volt; mikor fellépett a dobogóra, rögtön magára vonta a figyelmet. Százak pillantása szegeződött rá, szép, hullámos, szőke frizurája, jellegzetes fejformája, türkizkék szeme – mai szóhasználattal élve – valószínűleg egy imázs-szakértő tetszését is megnyerte volna. Igen kedvező benyomást tett a közönségre. Elegáns ruházatában, a premontrei szerzetesek halványkék cingulussal övezett fehér reverendájában – sokak véleménye szerint – felejthetetlen jelenségnek tűnt. Amikor pedig hozzáfogott a szavaláshoz, közepes mélységű, dallamos bariton hangja szinte belopta magát az emberek fülébe. Múltamból – merengett el egy kicsit néhai kedves tanárom – ma is könnyen felidézhető, ahogy (egyebek között) a *Vadócba rózsát oltok, hogy szebb legyen a föld!* című versét előadta.”

Azóta, amióta ezek a megközelítő pontossággal papírra vetett szavak elhangzottak, én is utána néztem Mécs László és Sárospatak kapcsolatának. Megállapítottam, hogy nagykaposi és királyhelmeci plébánosokként többször járt városunkban, a Bodrog-parti Athénban, ahol néhány esetben – irodalmi műsorával – szinte lenyűgözte a versmondására kíváncsi közönséget. Erről nemcsak a szóbeli visszaemlékezésekből tudok. Volt szerencsém két írásbeli bizonyítékot is találni arra, hogy Mécs László mikor és hogyan hatott értő és érző sárospataki rajongóira.

Az egyik írásbeli bizonyíték egy vers. Szerzője a később költőként, műfordítóként és irodalomtörténészként elhíresült Képes Géza, a Református Főiskola Gimnáziumának akkor VI. osztályos tanulója, akinek *A nagy Harangozóhoz* című verse a *Sárospataki Ifjúsági Közlöny* szerkesztősége által 1926. május 6-án rendezett Mécs-matiné bűvöletében fogant.

A másik – elragadtatott hangvételű – írásbeli bizonyíték Mécs László egy 1932-es szavalóestjét méltató, M.P. szignójú cikk a *Sárospataki Ifjúsági Közlöny* áprilisi számában.

Úgy vélem, ebből a cikkből legalább egy részlet ide kívánkozik: „Mécs László – áll a szövegben – a felvidéki magyarság lelkesítő, erősítő, megtartó lantosa, prófétája, a jövő reménységének hófehér galamb-üzenete. Nem a középkor kolostorban mohosodott, megszükkült tanai,

de az ősapostoli tiszta evangélium lélek- és élet-igéi csendültek ajkáról felénk megrázó erővel; Istenben örvendő gyermek-lelke tükröt keresett s mi örömét boldogan, tiszta tükörrel mosolyogtuk vissza.”

Mikor Mécs László a Bodrog-parti Athén irodalomkedvelő fiatal és felnőtt lakóit meghódította, már nem számított pályakezdőnek. Elemista korától készített rigmusokat (de nem kapott ki miattuk úgy, mint annak idején Vergilius az édesapjától). Karácsonykor és újévkor – hernádszentistváni pajtásaival együtt – „házalt” a faluban: regölt. A játékos betlehemezésből és háromkirályozásból is kivette részét. Középsikolás korában már megmutatta „oroszlánkörmeit”, vagy ahogy akkor latinosan mondták: ex ungue leonem. A kassai Premontrei Gimnázium falai között kialakult az érdeklődési köre. Előírt tanulmányai mellett szívesen foglalkozott a magyar és a latin klasszikusokkal. Elmélyedt Petőfi és Arany János lírájában; az úgynevezett plebejus népiesség közel állt hozzá. A glóriás dalnokok, Ady és Sík Sándor modernségével megbarátkozott. Csak a szélsőséges avantgárd irányzatoktól idegenkedett. Az antik Róma nagyjainak, Vergiliusnak, Horatiusnak, Ovidiusnak a költészetét is kedvelte; Dante reneszánsz fantáziagazdagsága és Goethe klasszicista műgondja imponált neki. Észrevehető azonban, hogy idők múltán érdeklődési körében mind jobban feltűnt az önkifejezésre és az önfelfedezésre való igény. (Persze ez az igény lelki és szellemi világában soha nem zavarta meg istenhitét, evangéliumi alapállása és az organikus kereszténység eszméje által motivált életútját.) Mécs László az önkifejezésre való igényét azzal elégítette ki, hogy eleinte a *Zászlónk* című katolikus ifjúsági lapba, majd *Az Élet* című hetilapba, később a *Híradó* című napilapba és más sajtótermékekbe küldte el verseit. A lapszerkesztők hamar felismerték műveiben a tehetséges ifjú szerzőt: szívesen közölték alkotásait, az olvasók pedig várták és keresték az újságokban a magát hol felvidéki regösnek, hol 20. századi igrícnek, hol Tinódi Lantos Sebestyén kései utódának nevező Mester költeményeit.

Mécs László – az önkifejezésre való igényével párhuzamosan – késztetést érzett az önfelfedésre is. Tisztába akart jönni behatárolható adottságaival. Jólesett ezért neki, hogy – gimnáziumi pályafutásának befejezése előtt – a diákönképzőkör elnökévé választották; kipróbálhatta szervező- és irányítókéességét. Kedvét lelte abban, hogy Tornyai Ányos az iskolában előadott *Tinódi* című darabjának ő lehetett a főszereplője; megtapasztalhatta, milyen rátermettséget kíván a közönség elvárásainak való megfelelés. Örült annak, hogy ünnepi beszédet is tarthatott, mielőtt elhagyta az Alma Matert: érzékelhette a jó szónoklat meggyőző erejét. De a gimnáziumi oktató-nevelő munkának tulajdonképpen csak azt köszönhette, hogy kialakította benne a papi hivatástudatot, és felismerhetővé, kimutathatóvá tette szellemi arculatán azokat az artisztikus vonásokat, amelyek az eljövendő viharos években meghatározó szerepet játszottak költői-előadóművészi fejlődésében.

Valóban viharos idők jöttek... Mécs László még az Osztrák-Magyar Monarchia állampolgáraként kezdte meg felsőfokú tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen. Magyar-latin szakra iratkozott be, de a teológiát is elvégezte. Sajnos, egyetemi évei nem teltek gondatlanul; beárménykolta őket a tragikus végkifejletű első világháború. A nemzeti-nemzetiségi indulatok fokozatos elszabadulása. A Monarchia belső és külső ellenségeinek egyre szembeötlőbb tényerése. A katasztrófa előérzete... Mire friss diplomával szolgálatba lépett, megváltozott körülötte az egyházi és a világi élet. Odalett a történelmi Magyarország. Kiheverhetetlennek látszott a trianoni sokk. Megkezdődött a csehszlovák államalkotás. Híre járt, hogy – a győztes antant mintájára – a gyanakvó utódállamok hozzáfogtak az úgynevezett kisantant megszervezéséhez. A magyarság számára az új határokon belül és kívül ütött a számvetés órája.

Fel kellett mérnie adott helyzetét és lehetőségeit. Törekednie kellett a többség és a kisebbség viszonyának normalizálására. Élnie kellett a csehszlovák állampolgárságból eredő jogokkal és

kötelességekkel. Ki kellett próbálnia – identitásvesztés nélkül – a harmonikus egymás mellett élés elvének gyakorlati alkalmazását. Persze Mécs László eleve megtagadta a helyezkedő, Janus-arcú vagy másképpen: új arcú magyarokat: „Nem kell nekem az újarcú magyar, // ki mint a tükrös szélkakas forog: // ha Prágát látja, Prágát tükrözi, // ha Moszkvát látja, már nemzetközi. // Maszkját mintázzák változó korok.” (Örökarcú magyar)

Ilyen körülmények között indult meg a felvidéki magyarság eszmélése és eszméltetése, magára találása. A folyamat elindításában úttörő szerepe volt Mécs Lászlónak, és egy irodalomtörténeti jelentőségű rendezvénynek. A rendezvény eseményszámba ment: a jelenlévők szerint felért egy politikai megmozdulással. Ezt bizonyítja Mécs Lászlónak egy réges-régi, közvetlen hangvételű beszámolója is, amely – *Mécs László szól hozzánk* címmel – a clevelandi *Magyar Katolikusok Vasárnapja* című hetilap 1984. március 4-i számában látott napvilágot. Idézem a beszámolót: „1922 vége felé lázba jött a felvidéki magyarság, mert a csehek engedélyezték az első magyar ünnepet, vagyis a Petőfi-centenáriumot. Ungvárt Rác Pált bízták meg a megrendezésével, aki a Ruzsinszkói Magyar Hírlap szerkesztője volt (főszerkesztője Zombori Dumi). Akkor én nagykaposon plébános voltam. Vicinálison egy óra Ungvártól. Pali eljött hozzám, és ünnepi ódát kért; azon kívül egy előadást Petőfiről. Az előadást megígértem, hiszen nemrég az egyetlen hallgattam Riedl Frigyes előadását Petőfiről két féléven át. Az ódát ellenben megtagadtam: „Nem tudok alkalmi verseket írni” – válaszoltam.

Mikor elment, mégis összetákoltam egy verset, házasítva Petőfi korát a miénkkel. Pali megint eljött; tetszett neki, és elvitte, hogy szavalót keres hozzá. Nem talált, hisz tőlünk minden és mindenki megszökött (az államfordulat idején), bank, színész stb. Kapacitáltak, hogy én szavaljam el. „Soha életemben nem szavaltam.” „Mindegy, próbáld meg!”

Mikor elment, „bevágtam”, sokszor elmondtam a tükör előtt. 1923. január 1-én a színházban elszavaltam. A közönség húsz percig állva tombolt, a székek ülőkéjével verték a támlát. Kimentem szellőzni. Odajött hozzám egy tagbaszakadt, erős orrú úr. „Havas Manó vagyok, az Új Közlöny szerkesztője. Szíriai destruktív.” „Mivel szolgálhatok?” „Kérem, ajánlattal jöttem. Én a zsidóktól összeszedek két hét alatt 200 000 cseh koronát az úrnak. Hagyja ott a reverendát!” „Miért?” „Élje ki magát, és írja ki magát!” „Hát akkor nem kell otthagyni a reverendát. Arany János civil és kálvinista volt, de minden sorát imprimaturrel jelezné a pápa.” „Mégis, gondolja meg!” Elváltunk. Ez az ember már tudta, hogy én tudok szavalni, s nagy erő lesz ez a „tudás” a Magyar Együttes számára. Én még nem tudtam. Rác Pali se tudta. Einmal ist keinmal.”

Amint Mécs László beszámolója tanúsítja, Ungvár volt előadói pályafutásának igazi kiindulópontja. Szavalóként ott hívta fel a figyelmet magára; a Petőfi-centenárium alkalmából *Szellemidézés* című versét mondta el. Ungváron találkozott először a lelkesedésében húsz percig állva tomboló közönséggel; ott vált saját alkotásainak leghitelesebb tolmácsolójává. Ungvár predestinálta a 20. századi Tinódi-szerepre; ott kapott ösztönzést ahhoz, hogy a Kárpát-medencében és azon túl is addig kongassa piros harangját, ifjú szívét, ameddig magyarul zengő hangját a jóra, a szépre, a szeretetre és az igazságra fogékony emberek igénylik.

A Tinódi-szerep hálás, de nem könnyű szerep volt. Talán néha fárasztó is. De vállalta. Kényelemből nem utasított el egyetlen szereplést sem. Ment, ha hívták, jótékonyági rendezvényekre; a híre és a neve vonzotta a közönséget. Ment, ha hívták, iskolákba; az ifjúság rajongott a jó megjelenésű, megnyerő modorú, kellemes orgánumú, tehetséges, impulzív és mély érzésű papköltőért. Ment, ha hívták társadalmi szervezetek; mindenüvé el akarta juttatni a verseiből áradó keresztény szellemiséget, erkölcsi és világnézeti meggyőződést, nemzeti hitvallást.

Nehéz volna teljesen hiteles kimutatást készíteni arról, hogy Mécs László előadóművészként mikor, hol és hányszor járt. De azért, hogy fogalmat alkossanak „mozgékonyágáról”, néhány nevezetes helyszínt a Kárpát-medencéből – ábécénk rendje szerint – megemlítek.

Ilyen a Felvidéken Beregszász, Érsekújvár, Guta, Ipolyság, Kassa, Királyhelmec, Komárom, Lelesz, Léva, Losonc, Nagykapos, Nyitra, Pozsony, Rimaszombat, Udvard, Ungvár stb., Erdélyben Arad, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagykároly, Nagyszalonta, Temesvár stb., a Délvidéken pedig Zombor (1941 júniusa). Az anyaországban és Nyugat-Európában is többször „színre lépett”. Magyarországon Békéscsaba, Budapest, Debrecen, Fancsika, Kisvárd, Mándok, Miskolc, Sárospatak, Sátoraljaújhely éltette őt, Ausztriában Bécs, Németországban Berlin, Franciaországban Lille, Párizs, Hollandiában Hága, Belgiumban Namur irodalombarátai ünnepelték.

Bizonyos országokban szinte divat lett a legsikerültebb Mécs-versek fordítása. Ennek bizonyítéka, hogy egyes költeményei már életében megjelentek franciául, hollandul, angolul, olaszul (olykor kötetbe szerkesztve), sőt szórványosan feltűntek német, spanyol, román, szlovák, esperantó nyelvű antológiákban és folyóiratokban is. A Mécs-kultusz ugyan a Kárpát-medencében – a költő politikai indíttatású mellőzése, üldözése és bebörtönzése miatt – a második világháború után átmenetileg csökkent, meg azonban nem szűnt. A nyugati magyarság – velük rokonszenvező tekintélyes amerikai és kanadai értelmiségiek segítségével – ébren tartotta. Hála Istennek, Mécs László rehabilitálása a halála előtti évtizedben megindult. Érdeme szerinti értékelése (főleg Szalatnai Rezső és Fábry Zoltán bátor kiállításának köszönhetően) az egykori hivatalos magyar szóhasználattal élve: folyamatba tétetett. Visszafogadása a magyar irodalomba jelenleg, születésének 110. évfordulóján is tart.

Lehet, hogy az eddig mondottak olyan benyomást keltettek, mintha Mécs László mai szemmel nézve is az egyetemes magyar irodalom élvonalába tartozna. Mintha minden alkotása kiállta volna az idők próbáját. Mintha minden műve kritikátlanul vállalható volna... Ilyen benyomást nem akartam kelteni! De ha tárgyilagosak vagyunk, el kell ismerni, hogy a történelmi Magyarország erőszakos felszámolása után a Csehszlovákiában maradt felvidéki magyar írói társadalom első nemzedékének élvonalához tartozott. Az ottani írástudók között vezéregyenység volt. Lírája széles skálán mozgott, gazdag tematikát ölelt fel. Kibeszélte a trianoni traumát. Egyéni és közösségi életérzésnek adott hangot. A megmaradás esélyeit latolgatta. És ha olykor melankolikus hangulat kerítette is hatalmába, a hit, a remény és a szeretet mentsvárárt kereste; a jövő felé fordult. Használni és hatni akart. Előbb csak az írott szó komolyságával, utóbb a kimondott szó mágikus erejével. Végül a kettő összekapcsolásával: a szavallással...

Igen, előadói képessége volt az a többlet, amelyet bel- és külföldön a jó ügy, a magyar ügy szolgálatába állított. Ezért – nem hiúságból, hanem elhivatottságból – tudott örülni a hozzásegődött sikernek. Tanú rá pl. a *Székfű* című vers egyik részlete: „*Kuruc-keresztény kultúrestély Kassán. // A pódium deszkáján szónokoltam. // Az ünneplés piros virága voltam // a nagy tömeg zajló, tengerlő tapsán.*”

Ügybuzgalmát csak növelte egy-egy olyan elismerés, mint amelyet az *Irodalom és Művészet* című folyóiratban olvashatott magáról: „Annyit tud, mint a legjobb színészek.” (1930. január 28.) Vele, illetve erdélyi előadókörútjával kapcsolatban Dsida Jenő mutatott rá Mécs László igazi jelentőségére: „Ő ma a szétszakított magyarság lelki ragasztója, országokat barangoló új Tinódi Sebestyénje.” (*Pásztortűz*, 1933. február 28.)

Előadóművészetével pl. abban a Franciaországban is, amely a trianoni béke legfőbb értelmi szerzője volt, elismerésre méltó szolgálatot tett: nem hagyott kétséget önértetes hazafisága felől. 1935. március 23-án francia közönség előtt leghamarabb a *Civis Romanus sum* című, Erdélyben írt versét szólaltatta meg: „*Én magyarságom soha nem tagadtam, // de soha nem is kérkedtem vele, // nem pávatoll: egy mártír-pillanatban // csak a bőrömmel együtt jönne le.*”

Végül hadd szóljak Mécs László jól szervezett 1935-ös párizsi szerepléséről, amelyre a Sorbonne Richelieu-színházában került sor. A magyarul jól tudó Aurélien Sauvageot francia pro-

fesszor, aki 1923-tól 1931-ig az Eötvös-kollégium tanára és a Pázmány Péter Tudományegyetem előadója volt, a szóban forgó eseményről később a következőképpen írt: „... a Mécs által szavalásra kerülő verseket lefordították franciára, kinyomtatták, kiosztották a francia hallgatóság között, és francia művészek fel is olvasták minden egyes magyar szavalat előtt. Így a hallgatóság az olasz vagy német nyelvű opera hallgatóinak helyzetébe került, akik a franciára fordított szövegből kísérhetik az előadást. A többit elvégezte a szavaló egyénisége, tehetsége, hangjának csengése és lejtése. Egyébként Mécs megkért engem, hogy rövid beszéddel mutassam be őt, amit meg is tettem... Mécs – a professzor fontosnak tartotta hangsúlyozni – abban a kiváltságban részesült, hogy versei három esetben jelentek meg franciául, és a francia közönségnek Henri Membre mutatta be őt és főképpen az a Paul Valéry, akinek költészetét annyi magyar író tanulmányozta abban az időben.” (Vigília, 1979 február).

(A Mécs László Emléknapok keretében 2005. június 25-én Nagykaposon elhangzott előadás szerkesztett szövege.)

Csecses korsó